

GYÉMÁNT RICHÁRD

Pozsony népesedéstörténete, különös tekintettel a 20. századi településegysítésekre

I. Pozsony nevének eredete

Pozsony, az egykori magyar koronázó város neve a régi magyar „*Poson*” személynévből származik. A település első ispánjáról kapta a nevét. Maga a „*Poson*” személynév eredhet a cseh „*Pos*”, illetve a német „*Poscho*” személynévből is.

A mai szlovák név, a „*Bratislava*” előzménye a Kr.u. 907-ben említett „*Braslavespruch*” illetve „*Brezalauspruch*” forma. Ez a szláv „*Braslav*” személynév és a német „*burg*” (= vár) főnév némileg eltorzult összeolvadása. Ebből lett az egykori német „*Pressburg*” elnevezés. A szlovák hivatalos név 1837-ben keletkezett, amikor P. J. Šafárik szlovák történész, régész tévesen rekonstruálta a város régi nevét, ugyanis azt hitte, hogy az nem a „*Braslav*”, hanem a „*Bratislav*” névből származik.¹ Pozsony eredeti szlovák neve a „*Prešporok*”, illetve a „*Prešporek*” volt. A történelem folyamán a városnak egyedülállóan 12 különböző neve volt: „*Wratislaburgum*”, „*Braslavespurch*”, „*Brezezburg*”, „*Brezalauspruch*”, „*Preslawaspurch*”, „*Bresburch*”, „*Posonium*”, „*Pozsony*”, „*Pressburg*”, „*Prešpork*” („*Prešporok*”, „*Prešporek*”), „*Istropolis*” és „*Bratislava*”. Az előbbieken említett nevek a legjelentősebbek, ezek mellett több szerző egyéb megjelölést is használt. Freisingi Ottó 1158-ban megjelent krónikájában „*Bressburg*”-nak, Idriszi, arab földrajztudós „*Dassam*”-nak, illetve Kosmas, a híres cseh krónikás pedig „*Posen*”-nak hívta Pozsonyt.

Érdemes megjegyezni, hogy a város neve 1918 és 1919 között „*Wilsonovo Mesto*”, azaz „*Wilson-város*” volt. A várost megszálló csehszlovák sereg katonái nevezték így, hálából, Woodrow Wilson (1913–1921) amerikai elnök iránti tiszteletükből. Ezt a rövid intermezzót leszámítva, a mai „*Bratislava*” név hivatalosan 1919. március 6-án lépett életbe.

II. Pozsony vázlatos népesedéstörténete

A város területe már az újkőkorban lakott volt. Első ismert lakói a kelták voltak, akik Pozsonyt és környékét a Kr.e. 1. században benépesítették. A keltákat rómaiak, avarok, frankok és szlávok követték. Ezt követően a honfoglaló magyarok vették birtokukba Pozsonyt és környékét.

---

¹ LACIKA, JÁN: *Bratislava, Ismerjük meg Szlovákiát*, 1. kötet, Svornost¹ Könyvnyomda. Bratislava, 2000. 6. p.

A magyar állam kialakulását követően annak „nyugati kapuja” és egyben stratégiai fontosságú védelmi központja volt. A 13. század elején németek, pontosabban bajorok telepedtek le Pozsonyban, amely város a 20. század elejéig mindvégig megőrizte német jellegét.

A város történelmi jelentőségét növeli, hogy a 11. századtól Pozsony vármegye székhelye és káptalani székhely lett. Az első adat Pozsony városiasodására a III. András (1290–1301) által 1291-ben kiadott kivá' ságlevél, amelyet számos őt követő uralkodó megerősített, valamint további kiváltsággal toldott meg.² A város ezen szabadalomlevelét átírták és megerősítették 1313-ban és 1323-ban I. Károly; 1365-ben I. (Nagy) Lajos; 1412-ben és 1436-ban Zsigmond; 1439-ben Albert király; 1446-ban Hunyadi János; 1453-ban V. László; 1464-ben I. (Hunyadi) Mátyás király is. Azért, hogy a város gazdaságilag is gyors emelkedésnek indulhasson, vásárai és kereskedői a legkiválóbb előjogok élvezetébe léptek.

A „vegyes-házi” királyok korszakában Pozsony szabad királyi városi rangot kapott (1405), majd 1467-ben I. (Hunyadi) Mátyás (1458–1490) egyetemet alapított itt és a mohácsi csata (1526) után az ország fővárosa és koronázó városa lett,³ itt őrizték a Szent Koronát és számos országgyűlés helyszíne is volt. 1848-ban itt alakult meg az első felelős magyar minisztérium.

Természetes, hogy ilyen nagyarányú szabadalmak mellett Pozsony városa nemcsak erkölcsi erőben, hanem anyagi javakban és gyarapodásában is rohamos léptekkel haladt előre. Mindenhonnan özönlött a lakosság Pozsony falai közé és népessége között úyszólván Európa minden kulturnemzete képviselve volt. A város lakosságának zöme és gerince, mint a városokban egyebütt, úgy itt is a német nemzetiség volt. Legtöbben a közeli osztrák hercegségekből származtak át. Sokan jöttek Sziléziából, Stájerországból is, de a javarésze mégis Bajorországból, Baden-Württembergből, Szászországból vándorolt be. Voltak olyanok is, akik Poroszországból, továbbá az északkeleti szabad városokból jöttek.

A német elem után mind számban, mind súlyban a magyarok következtek, ezeket követték a szlávok. Találkoztak a város lakosai között franciák, olaszok és még svájciak is. A külföldi elem mellett elég tekintélyes volt a belföldi letelepedők száma is. Az ország csaknem minden tájáról származtak el egyes családok a kereskedelem ezen előkelő gócpontjába és különösen a nemesi rendből származóknak növekedett meg a száma, akkor, mikor a királyi udvar mind gyakrabban jelent meg huzamosabb tartózkodásra a város falai között.

A város népességével párhuzamosan haladt területi kifejlődése is és a kezdetben kisebb területre szorító építkezés csakhamar a Dunáig szállott le. Ekkor kezdtek Pozsony régebbi városrészei kialakulni. Pozsony központja az Óváros volt, amelyhez nyugat felől a Várhegyen épült (volt) Terézváros, keleten a (volt) Ferenc József város, északon a (volt) Nándorváros s ezentúl északkelet felé az Újváros csatlakozott. Az említ-

² GYURCSÍK IVÁN: *Népek, nyelvek, kultúrák szimbiózisa*, 7. p., in: GYURCSÍK IVÁN – JÉGH IZABELLA – PAPP IZABELLA: *A 700 éves város, Pozsony – Pressburg – Bratislava*. Kalligram-Régió. Pozsony-Budapest, 1994., MARSINA, Richard: *A középkori városok jellemzőiről és kategóriáinak megalkotásáról*, 41. p. in: CSUKOVITS ENIKŐ – LENGYEL TÜNDE: *Bártfától Pozsonyig, Városok a 13–17. században*, Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok, MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2005.

³ HOLČÍK, ŠTEFAN: *Királyi koronázások és koronajelvények*, 33.p. in: GYURCSÍK IVÁN – JÉGH IZABELLA – PAPP IZABELLA: 1994.

tett városrészek közül az előbbieket alkotják a mai Óvárost (ma Staré Mesto városrész), viszont az egykori Újváros – Nové Mesto néven – külön városrésze Pozsonynak.

Pozsony 1773-ban Magyarország legnagyobb városa volt 26 ezres lélekszámával. A népesség száma tovább növekedett 1783-ban 33 ezer, 1850-ben már 42 ezer lakost számlált a település.⁴

Nemcsak politikai és gazdasági, hanem néprajzi tekintetben is fontos város volt, ugyanis a magyar, a német és a szlovák nyelvhatár itt érintkezett. Ez a megállapítás viszont már a történelem homályába veszett. Ugyanis Pozsony – a trianoni békeszerződést követő – új arculatának kialakításához tartozott a város magyar–német jellegének megváltoztatása is. Megkezdődött a város „elszlovákosítása”.⁵ A magyar és a német lakosságot ért törvénytelenségek miatt sokan áttelepültek Magyarországra és Ausztriába.⁶ Megkezdődött a szlovákok tömeges betelepítése, ami rövid idő alatt megváltoztatta a város etnikai összetételét. Bezárták a magyar egyetemet, elbocsátották a magyar tisztviselőket, közalkalmazottakat, és mivel nem volt elég tanult szlovák, aki az elbocsátott magyarok és németek helyébe léphetett volna, a vezető pozíciókba csehek kerültek. Így alakult ki egy vezető cseh elitréteg, ami a következő történelmi időszakban újabb konfliktusok kialakulásához vezetett.

1. táblázat

Pozsony város területe és népességszáma (1869–2007)

Év	Terület (km ²)	Népességszám (fő)	Nyers népsűrűség (fő/km ²)
1869	53,102	50 055	943
1880	53,102	51 451	969
1890	53,102	56 048	1 056
1900	53,102	65 867	1 240
1910	53,102	78 223	1 473
1921	53,102	93 189	1 755
1930	53,102	123 844	2 332
1940	53,102	138 966	2 617
1950	193,64 ¹	192 896	996
1961	193,64	241 796	1 249
1970	193,64	285 448	1 474
1980	367,58 ²	380 259	1 035
1991	367,58	442 197	1 203
2001	367,58	428 672	1 166

¹ 1944 – beolvadt Károlyfalu;
1946 – beolvadt Dévény, Főrév, Lamacs, Pozsonyhidegkút, Pozsonyligetfalu, Pozsonyszőlős és Récse.
² 1972 – beolvadt Dévényújfalú, Dunacsún, Horvátjárfa, Oroszvár, Pozsonybeszterce, Pozsonypüspöki és Verekyne.

Forrás: magyar, csehszlovák és szlovák népszámlálások.

⁴ SAS ANDOR: *A koronázó város, A bécsi kongresszustól a nagy márciusig, 1818–1848.* Madách Kiadó. Bratislava, 1973. 22. p.

⁵ SZARKA LÁSZLÓ: *Pozsony etnikai változásai és a városi közigazgatás a két világháború között*, 419. p., in: CZOCH GÁBOR (főszerk.): *Fejezetek Pozsony történetéből magyar és szlovák szemmel.* Kalligram. Pozsony, 2005.

⁶ VARGA ERZSÉBET: *Pozsony.* Madách-Posonium Kiadó. Bratislava, 1995. 17. p.

III. Az 1944. évi településegysítés

A második világháború végén Pozsony népességszáma településegysítés útján megnövekedett. Az addig „kőhajításnyira” fekvő Károlyfalu 1944-ben beolvadt Pozsonyba és ezáltal annak egyik városrésze lett.

III. 1. Károlyfalu

A Pozsony központjától közel négy kilométerre északnyugati irányban fekvő Károlyfalva (szlovákul Karlova Ves, németül: Karlsdorf) nemcsak Pozsony, hanem az egész Fel-föld egyik legrégebben lakott része. A régészeti leletek szerint Károlyfalva környékén már a kőkorszakban megtelepült az ember.

A honfoglaló magyarok a 9. században már egy kisebb halászfalut találtak itt, amely később a tatárjárás (1241/1242) idején teljesen elpusztult. Károlyfalu a dévényi váruralalom szükségleteit elégítette ki. A település 1288-ban létesült újjá, amikor IV. László (1272–1290) egyik hívének adományozta. Ezt követően a település folyamatosan fejlődött, amelynek csúcspontja az I. (Nagy) Lajos (1342–1382) 1360. évi oklevelében biztosított jogok voltak. Ekkor ugyanis a település lakói a pozsonyi polgárokkal megegyező jogállást nyertek el. A következő évszázadokban a jelentősebb hadi események elkerülték a halászzattal és hajózással foglalkozó települést, ennek ellenére az ország népességét mindenkor megtizedelő járványok időről időre visszatértek egészen az 1800-as évek második feléig.

Vályi András országleírása szerint „*Károlyfalva. Német Kis falu Posony várm. földes Ura G. Pálffy Uraság, lakosai katolikusok, és evangélikusok, fekszik a' Duna mellett, Posony, és Dévény között, határja középszerű, szőleje, réttye, fája elég van, piatza Pozsonyban.*”⁷

Fényes Elek geographiai szótára szerint „*Károlyfalva (Carldorf), tót f., Pozson m. Dévény filialis: 175 kath., 2 zsidó lak., s a Pálffy majorságával.*”⁸

A település a trianoni békeszerződésig Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozott. A második világháborút és a településegysítést követően, a szocialista időszakban jelentősen beindult itt is a paneléptézési program, amelynek következtében megkezdődött a tömeges szlovák, illetve cseh bevándorlás a településrészeire. A német kisebbség a kitelepítés következtében a lakóhelye elhagyására kényszerült.

⁷ VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országának leírása*. II. kötet. Buda, 1796.

⁸ FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára*, I. kötet. Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 182. p.

2. táblázat

Károlyfalu népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
32 843 fő	30 343 fő	819 fő	8 fő	665 fő	84 fő	-----	924 fő
100%	92,4%	2,5%	0,03%	2%	0,3%	-----	2,77%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

3. táblázat

Károlyfalu népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangélikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
32 843 fő	17 897 fő	1 988 fő	132 fő	244 fő	155 fő	126 fő	12 301 fő
100%	54,5%	6%	0,4%	0,7%	0,5%	0,4%	37,5%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

IV. Az 1946. évi településegysítések

1946. április 1-én Pozsony város és további hét (Dévény, Főrév, Lamacs, Pozsonyhídegkút, Pozsonyligetfalu, Pozsonyszőlős és Récse) környékbeli település egyesítésével létrejött Nagy-Pozsony, amelynek népességszáma – a statisztikák szerint – már 190 554 főt számlált. Csak érdekességképpen jegyezzük meg, hogy egy évvel korábban 143 227 fő volt a Pozsony lakossága.

IV. 1. Dévény

A történelmi múltban a Magyar Királyság nyugati kapujának számító Dévény (szlovákul Devín, németül Theben) a Morva folyó és a Duna folyam találkozásánál fekszik, Pozsony belvárosától nyolc km-re északnyugatra.

A település neve a szláv „deva”, azaz „szűz” szóból származik. A feltételezések szerint a szűz elnevezés egy a sajátos középkori várépítési szokásra enged következtetni. Történetesen voltak idők, amikor a babonák nagyban meghatározták a népesség gondolkodását. Eszerint, ha egy szűz leányt falaznak be egy vár építésénél, akkor a vár bevehetetlen lesz.

Dévény első ismert lakói a rómaiak voltak, de őket megelőzően is lakott helynek számított a település. A rómaiak a kiváló földrajzi adottságokkal rendelkező helyen castrumot, erősséget is építettek. Dévény később a morvák kezébe került, akik itt fejedelmi székhelyet is létrehoztak.

A település első okiratos említése 1237-re tehető, akkor „*villa Thebyn*” néven szólnak róla a korabeli dokumentumok. Váráról viszont egy 1288-as okirat tájékoztat bennünket, amelyet akkoriban „*Dyven*” névvel illették.

A település, de főképp várának birtoklása mindig kivételes jelentőségű volt, ezért a vár birtokosai sokszor váltották egymást. Az erősség földrajzi helyzetéből kifolyólag is bevehetetlennek számított. Még a törökök sem tudták elfoglalni az 1683-as Bécs ellen irányuló hadjáratuk alkalmával. A vár sorsát végül Napóleon hadai pecsételték meg, 1809-ben felrobbantották. Dévény vára azóta pusztul, de romjaiban is tiszteletet parancsol.

Dévény a szlovák történelemben is jelentős szerepet játszott. Ludovít Štúr, a szlovák nemzeti ébredés központi alakja 1836-ban itt kezdte meg a szlovák nemzeti eszme hirdetését. Azóta a szlovákok a szlovák nemzeti születés központjának tartják.

A fentebb leírtakkal ellentétben a település lakói jobbra németek voltak. Erről tájékoztat bennünket Vályi András (1796) és Fényes Elek (1851) is.

Vályi András szerint „*Divin. Dévén Thében. Német Mező Város Poson Vármegyében, földes Ura Gróf Pálffy Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Posontól egy mértföldnyire, Morava vizének a' Dunában való befolyásánál. Hajdani Vára meglehetősen vala, mellynek viszontagságait leírta Bél Mátyás is Notitia Hungariae novae T. II. pag. 252. Nevezetesebbek Bátori Istvánnak Magyar Ország hajdani Nádor Ispánnyanak, I. FERDINÁNDNAK uralkodása alatt itt történt haláláról, 's eltemetetéséről, határja szoross, de termékeny, bora meglehetősen, eladásra Posonban jó alkalmatossága van, hegye Khoblnak nevezetik, jó tulajdonságaihoz képest, első Osztábyébi.*”⁹ Fényes Elek szerint „*Dévén, (Theben), Pozson m. német mváros. Fekszik Pozsontól 1 1/2 órányira, épen az ország határszélén, ott, hol a Morva zavaros habjai a Dunába ömlenek. Van egy kath. paroch. temploma, harminczad-hivatala a Dunaparton, vendégfogadója, és serháza. Szántóföldje felette kevés; rétje, legelője is szűk; de szőlőhegye tágas; erdeje elég. Lakosai, kik 1618 kath., 14 evangélikus, 21 zsidóra mennek, mesterséget folytatnak, sok gyümölcsöt természetnek, (hires kiváltképen barackjok), cserépedényeket csinálnak, hajókáznak. Az edényekkel, gyümölcsökkel, és fával kereskedés nem megvetendő.*”¹⁰

A trianoni békeszerződésig Dévény Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozott. Ezt követően lett Csehszlovákia része. Az 1910. évi magyar népszámlálás az alábbiakat közli Dévényről. A 2 063 fős összlakosságból 1 306 fő (63,3%) volt német, 509 fő (24,7%) szlovák, 203 fő (9,8%) magyar, három fő (0,1%) horvát és további 42 fő (2,1%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti hovatartozás szerinti adatok már egyhangúbbak. Az összlakosságból 2 014 fő (97,7%) volt római katolikus, további 38 fő (1,85%) evangélikus, öt-öt fő (0,2%-0,2%) református, illetve izraelita, valamint egy fő (0,05%) görög katolikus vallású.

A két világháború közötti 1930. évi csehszlovák népszámlálás az alábbi adatokat állapította meg a település népességének nemzetiségi hovatartozása tekintetében. Az

⁹ VÁLYI: I.

¹⁰ FÉNYES: I. 258–259. p.

össznépesség 2 365 fő volt, amelyből 1 254 fő (53%) volt „csehszlovák”, 885 fő (37,4%) német, 94 fő (4%) magyar, továbbá 132 fő (5,6%) egyéb nemzetiségű, illetve nem nyilatkozott arról. Amint az előbbi adatokból is kivehető – többek között – a folyamatos „csehszlovák” betelepülés megváltoztatta a település nemzetiségi struktúráját. Ennek ellenére 1938 és 1944 között Dévény a Harmadik Birodalom része lett, majd Csehszlovákia feltámasztásával a helyi németiség sorsa is megpecsételődött. Kitelepítették őket. Ezt követően – 1946-ban – Dévény Pozsony része lett.

Több városrészsel ellentétben Dévénybe nem történt tömeges betelepülés és panelházak rengetegei sem nőttek ki a földből. Mi több, a település veszített népességszámából. A 2001. évi népszámlálás szerint már csak 884 lakosa volt.

4. táblázat

Dévény népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
884 fő	813 fő	13 fő	-----	22 fő	3 fő	-----	33 fő
100%	92%	1,5%	-----	2,5%	0,4%	-----	3,6%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

5. táblázat

Dévény népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangélikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
884 fő	488 fő	26 fő	4 fő	-----	3 fő	1 fő	362 fő
100%	55,3%	2,9%	0,4%	-----	0,3%	0,1%	41%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

IV. 2. Főrév

A Pozsony belvárosával közvetlen szomszédos Főrév (szlovákul előbb „*Prievoz*”, majd „*Ruzinov*”, németül „*Ober Ufer*”) szintén 1946-ban lett Pozsony egyik városrésze. Ezt megelőzően önálló település volt.

A település neve földrajzi fekvésére, pontosabban az itt létesült révátkelőhelyre utal. Az ősi időkben két gázló vezetett itt át a Kis-Dunán Pozsony közelében. Főrév falu az egykori felső gázló mellett alakult ki.

Napjainkban az egyik legnagyobb népességszámú városrész a 70 ezres – dinamikusan fejlődő – Főrév már az őskor óta lakott helynek számít.

A település mindenkori fejlődésében kiemelkedő szerepet töltött be a Duna folyam. Ezt már a rómaiak is felismerték, ezért a rómaiak a limes részét képező erődített katonai tábornak építettek ide. A Római Birodalom lehanyaglásával sem merült feledésbe a település jelentősége, mert már az 5. század végén szláv törzsek érkeztek erre a vidékre, amely térség a szláv és germán területek határát képezte. Később a 9. században megalakuló Morva Birodalom része lett, majd a 10. század elejétől a Magyar Királyság része egészen 1920-ig, a trianoni békeszerződésig. Főrév magyar történelme folyamán a pozsonyi váruadalom tartozéka volt. A török időkben Főrév településen jelentős nemzetiség változások történtek. A település a német bevándorlások következtében jelentős részt elnémetesedett. Erről Vályi András és Fényes Elek az alábbiak szerint számolt be.

Vályi András (1796) szerint „*Főrév. Magyar, és német falu Poson Vármegyében, földes Ura a' Posoni Várnak Fő Kapitánnya, lakosai katolikusok, többen evangélikusok, fekszik napnyugotra Posonhoz, délre az öreg Duna, északra az Érsek újvári ág Duna, 's Verekyének szomszédságokban, 's a' Csalóköznek mintegy kalapja, határja két nyomásbéli, fája mind a' kétféle, Farkastoroki nevű erdője nevezetes, külömbféle vadgyai számosak, szénája elég, eladásra könnyű módgya, de mivel az áradások néha ártalmokra vannak, második Osztálybéli.*”¹¹

Fényes Elek (1851) szerint „*Révső, vagy Fő Rév (Oberufer), német falu, Poson vármegyében, Posontól 1/2 órányira, a Mühlau dunaszigetjében: 75 kath., 500 evang. lak., egy derék kastélya, s vendégfogadóval, mellyet a posoniak gyakran megkeresnek mulatság kedvéért. Lakosai kik között több golyvás találtatik, a Duna szigetjében szép gyümölcsösöket tartanak; galyfákat és zöltséget hordanak eladni. F. u. gr Pálffy család senioratusa.*”¹²

Főrév a trianoni békeszerződésig Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozott. Az 1910. évi magyar népszámlálás az alábbiakat állapította meg a település lakosságának nemzetiségi összetételével kapcsolatban. Az 1 301 fős összlakosságból 1 008 fő (77,5%) volt német, 239 fő (18,4%) magyar, 39 fő (3%) szlovák és további 15 fő (1,1%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti hovatartozás szerint az 1 301 fős népességből 790 fő (60,7%) volt evangélikus, 502 fő (38,6%) római katolikus, 8 fő (0,63%) görög katolikus és további egy fő (0,07%) református vallású.

Az 1930. évi csehszlovák népszámlálás szerint a népesség száma már 4 457 fő volt, ebből 1 888 fő (42,4%) volt német, 1 333 fő (30%) szlovák, 1 049 fő (23,5%) magyar és további 187 fő (4,1%) egyéb nemzetiség, illetve nem nyilatkozott nemzetiségéről.

¹¹ VÁLYI: I.

¹² FÉNYES: II. 290. p.

A település fejlődése a II. világháborút követően tovább folytatódott. Már 1895 óta működött olajipar Főrév környékén, de a Slovnaft olajipari vállalat 1957. évi létrejöttével a gazdasági fejlődés ugrásszerűen megnőtt. Ebből kifolyólag munkahelyek teremtődtek, megkezdődött a szlovákok és csehek tömeges betelepülése az 1960-as, illetve 1970-es években felhúzott panelházak sokaságába. Napjainkban Főrév Pozsony legdinamikusabban fejlődő városrésze. Ezt a megállapítást támasztja alá az is, hogy a városrész számos ipari, kereskedelmi és pénzügyi létesítménynek is helyt ad. Továbbá a Pozsonyba irányuló vízi-, légi- és vasúti forgalom központjának is Főrév tekinthető.

6. táblázat

Főrév népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
70 004 fő	64 160 fő	2 369 fő	53 fő	1 429 fő	237 fő	-----	1 756 fő
100%	91,6%	3,4%	0,08%	2%	0,42%	-----	2,5%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

7. táblázat

Főrév népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evángéli- kus	Refor- mátus	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
70 004 fő	40 681 fő	4 833 fő	354 fő	557 fő	306 fő	303 fő	22 970 fő
100%	58,2%	6,9%	0,5%	0,8%	0,4%	0,4%	32,8%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

IV. 3. Lamacs

A Pozsony belvárosától 10 km-re északnyugatra fekvő Lamacs (szlovákul „*Lamač*”, németül „*Blumenau*”) területén a középkorban négy település (Lamacs, Blumenau, Sellendorf és egy ismeretlen nevű falu) feküdt. A történelmi viszontagságok után egyes falvak eltűntek, illetve egybeolvadtak. Az 1500-as évek közepén horvátok telepedtek le a faluban, akik jelentős létszámban érkezhettek, mert ezt követően a települést „Krabatendorf”-nak, azaz „Horvátfalvának” is hívták.

A történelem folyamán talán Lamacs szenvedett legtöbbet a mai Pozsony városrészei közül. Sorozatos tűzvészek és járványok pusztították a falut. Többször dúlták fel és rabolták ki a falut különféle hadak. Ezek a megpróbáltatások a fejlődésben jelentősen visszavetették Lamacs települést.

Vályi András leírása (1796) szerint: „*Lamacs. Plamenau horvát falu Posony Várm. földes Ura Posony Városa, lakosai katolikusok, fekszik hegyek között, van szőleje, rétye nints, erdeje is van, határja középszerű, terem rozstot, zabot, más javai is középszerűek, piatzoza Posonyban.*”¹³

Fényes Elek könyve (1851) szerint: „*Lamacs, (Blumenau), tót falu, Pozson vmegyében, Pozsonyhoz 1 1/2 mfd., a holiczi országutban, 903 kath., 16 evang. lak., kik csekély bor-, és földmivelésből élnek, fuvaroznak. Kath. paroch. templom, 5 vízimalom. F. u. Pozsony városa.*”¹⁴

Lamacs a trianoni békeszerződésig Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozott, ezt követően Csehszlovákia része lett. Ekkorra már a helyi horvátság teljesen asszimilálódott a szlovákság soraiba. Ezt az 1910. évi magyar népszámlálás adatai is megerősítik. A népszámlálás szerint az 1 381 fős összlakosságból, 1 263 fő (91,5%) volt szlovák, 90 fő (6,5%) magyar, 12 fő (0,9%) német és további 16 fő (1,1%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti hovatartozás tekintetében az 1 381 főből 1 368 fő (99%) volt római katolikus hat fő (0,4%) református, öt fő (0,4%) izraelita és további két fő (0,2%) evangélikus vallású.

Az 1930. évi csehszlovák népszámlálás szerint már 1 800 lakosa volt Lamacsnak, amelyből 1 767 fő (98%) volt szlovák, 24 fő (1,3%) magyar, két fő német (0,1%) és további hét fő (0,6%) egyéb nemzetiségű.

8. táblázat

Lamacs népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
6 544	6 143 fő	138 fő	-----	116 fő	27 fő	-----	120 fő
100%	93,9%	2,1%	-----	1,8%	0,4%	-----	1,8%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

9. táblázat

Lamacs népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangélikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
6 544 fő	4 017 fő	390 fő	13 fő	59 fő	17 fő	25 fő	2 023 fő
100%	61,4%	6%	0,2%	0,9%	0,2%	0,4%	30,9%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

¹³ VÁLYI: II.

¹⁴ FÉNYES: I. 10. p.

IV. 4. Pozsonyhidegkút

A Pozsony központjától öt km-re északnyugatra fekvő Pozsonyhidegkút (szlovákul „*Dubravka*”, németül „*Kaltenbrunn*”) területe már az őskor óta lakott helynek számít. Kerültek elő leletek a késői kőkorszakból, a korai bronzkorból, majd a kelta és római korokból is. A mai települést az 1550-es években, a törökök elől menekülő horvát telepesek alapították. Az első írásos emlék 1574-ben említi először a dévényi váuradalom részeként a települést. A horvátok valószínűleg korán asszimilálódtak az egyre jelentősebb szlovákság soraiba, mert sem Vályi András, sem pedig Fényes Elek nem említi már meg őket.

Vályi András könyve (1796) szerint: „*Hidegkút. Kaltenbrun, Dubravka. Tót falu Posony Várm. földes Ura G. Pálffy Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Posonyhoz 1 mértföldnyire, a' hol vagyonnyait jól el adhatják, határja közép termékenységű, rozsol, és árpát terem, réttye van, szőleje nints, épületnek való fája is van.*”¹⁵

Fényes Elek „szótára” (1851) szerint: „*Hidegkút, (Dubravka), tót falu, Pozson vmegyében, Pozsonhoz 1 órányi távolságra, a Kobelhegy alatt. Kath. paroch. templom. 582 kath. lak. Itt sok kővé vált tengeri csigák találtaknak*”¹⁶

Pozsonyhidegkút a trianoni békeszerződés aláírásáig Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozott. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint 876 lakosa volt, ebből 845 fő (96,5%) volt szlovák, 12-12 fő (1,4-1,4%) magyar és német, továbbá három fő (0,3%) horvát és négy fő (0,4%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti adatok szerint a település teljes lakossága a római katolikus vallást követte.

Az 1930. évi csehszlovák népszámlálás szerint már 1 074 lakosa volt Pozsonyhidegkútnak, ebből 1 061 fő (98,8%) volt „csehszlovák”, három fő (0,3%) német, egy fő (0,1%) magyar és további kilenc fő (0,8%) egyéb nemzetiségű.

10. táblázat

Pozsonyhidegkút népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
35 199 fő	32 638 fő	976 fő	16 fő	694 fő	74 fő	-----	801 fő
100%	92,7%	2,8%	0,05%	2%	0,2%	-----	2,25%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

¹⁵ VÁLYI: II.¹⁶ FÉNYES: I. 107. p.

Pozsonyhídegkút népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangélikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
35 199 fő	19 409 fő	1 938 fő	157 fő	248 fő	137 fő	112 fő	13 198 fő
100%	55,1%	5,5%	0,4%	0,7%	0,4%	0,3%	37,6%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

IV. 5. Pozsonyligetfalu

Pozsonyligetfalu Pozsony belvárosától egy km-re délre, a Novy Most (Új híd) túloldalán fekszik. Napjainkban a Kecskemét városának népességszámát meghaladó panel-lakótelepeiről híres. Szlovák és egyben a mai hivatalos neve: „*Petržalka*”, ennek ellenére a II. világháború végéig német település volt. Német lakói „*Engerau*”-nak hívták. A magyar „*Ligetfalva*” név 1863-ban bukkan fel először, a század végén pedig kiegészült a Pozsony előtaggal. Az előtag a vármegyei hovatartozásra utalt, amíg az utótag a feltehetően erdős területre, amelyen feküdt.

A mai település más ősidők óta lakott helynek számított. A rómaiak idején itt húzódtott a határvédelmi rendszer, a „*limes*”. A honfoglalást követően viszont már a magyar határvédelmi rendszert erősítette. A Duna itteni két nagyobb szigetét 1225-ben „*Mogorsciget*” (Magyarsziget) és „*Beseneusciget*” (Besenyősziget) néven említik. A két elnevezés egyben utal is a település korai lakóira. Napjainkban már ismereteink vannak arról, hogy az Árpád-korban a nyugati határszakaszon, elsődlegesen a történelmi Moson vármegyében, de Pozsony vármegye területén is számos besenyő település húzódtott. A településen még II. András (1205–1235) idejében is jelentős részben besenyők, valamint magyarok éltek, akik a tatárdúlás idején elhaláloztak. Helyükre IV. Béla (1235–1270) németeket telepített. IV. László (1272–1290) egyik, 1278-ban kelt okirata „*Flezyndorph*” néven említette a falut. Az 1493-as esztendőben egy új település, „*Ungerau*” neve jelenik az oklevelekben. A név a falu egykori magyar lakosságára utal, az elnevezés azonban már német. A név később a németek ajkán „*Engerau*” alakra módosult. A 16. században nagyarányú német betelepülés kezdődött, tovább kisebb számban délről, a török elől menekülő horvátok is új hazára leltek itt. Az 1700-as évek közepén a korabeli térképek két települést jelöltek a mai Pozsonyligetfalu helyén, az egyik „*Flocendorf*”, a másik pedig „*Engerau*” volt.

Pozsonyligetfaluról több korabeli magyar szerző is megemlékezik. Az 1700-as évek második felében alkotó Vályi András szerint: „*Engerau. Német falu Poson Vármegyében, földes Ura Gróf Pálffy Uraság, lakosai katolikusok, és Augustána Vallásbéliek. 1787ben Helységbeli Káplány rendeltetett oda, fekszik Poson Városának szomszédságában, határja jó termékenységű, gyümölcsei hasznosak, és már a' Duna ki öntésitől is mentek, miolta a' nagy töltés elkészítetett; de azelőtt a' házakat is elhordta a' Duna vize, mostani Temploma Augustini nevű volt Posoni Káplánnak öszve szedegetéséből*

épitett Szent Jánosnak tiszteletére, lakosai fuvarozással, 's egybekkel is kereskednek, nevezetes javaihoz, 's jó piatkozó helyéhez képest, első Osztálybéli." ¹⁷ Közel fél évszázaddal később – 1851-ben – Fényes Elek már az alábbiakat közli a településről: "Engerau, Pozson m. német falu, Pozsonnyal átellenben a Duna jobb partján, 439 kath. 129 evang. lak.; kik szép teheneket tartanak; sok gyömolcsöt, kerti veteményt, zöldséget természetnek, s mindezekből, mind tejből, vajból Pozsonban sok pénzt bevesznek. Van itt egy vendégfogadó is, s a Duna partján egy kápolna. Egyébiránt a helység a Duna áradásától sokat szenved. 1809-ben pedig a francia ostromlással egészen leégett. F. u. a gr. Pálffy senioratus." ¹⁸

Pozsonyligetfalu további életét jelentősen meghatározta az 1890-ben elkészült állandó vasúti híd, amely Pozsonnyal kapcsolta össze, kvázi annak elővárosává tette. Ez a magyarázata annak, hogy népességszáma is növekedésnek indult. Nem volt elhanyagolható szerepe a Pozsony–Szombathely vasúti forgalomnak sem, amely jelentős ipartelepkeket hozott a településre.

Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint Pozsonyligetfalun 2 947 fő élt, ebből 1 997 fő (67,8%) volt német, 495 fő (16,8%) magyar, 318 fő (10,8%) szlovák, 9 fő (0,3%) horvát és 128 fő (4,3%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti megoszlás tekintetében az alábbi megoszlást találjuk a statisztikai kiadványokban: a 2 947 főből 2 459 fő (83,63%) volt római katolikus, továbbá 451 fő (15,3%) evangélikus, 25 fő (0,8%) izraelita, 6 fő (0,2%) református, valamint két fő (0,07%) görög katolikus vallású.

A korábban Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozó Pozsonyligetfalu a trianoni békeszerződés értelmében Csehszlovákiához került, jelentősége továbbra sem csökkent, mivel határállomás lett Magyarország és Ausztria felé. A népesség számát a betelepülő cseh és szlovák munkások tömeges beáramlása is jelentősen megemelte. Az 1930. évi csehszlovák népszámlálásnál 14 164 fős összlakosságából 7 854 fő (55,4%) volt „csehszlovák”, 3 173 fő (22,4%) német, 2 034 fő (14,4%) magyar, továbbá 1 103 fő (7,8%) egyéb nemzetiségű. Amikor a hitleri Németország bekebelezte Ausztriát Szlovákia nyugati határszélét, valamint Dévény és Pozsonyligetfalu településeket a Harmadik Birodalomhoz csatolták.

A települést a II. világháború után – 1946. február 13-án – hivatalosan is Pozsonyhoz csatolták, német lakóit kitelepítették Németországba, a magyarok nagy részét pedig Magyarországra. Helyükre csehek és szlovákok ezrei költöztek. Pozsonyligetfalu területén 1946-ban hatalmas internálótábort hoztak létre a „csehszlovákok”, amely a szlovákiai németek és magyarok legnagyobb internálótáborra volt. További kétes értékű dicsőség, hogy az 1970-es években itt épült fel Szlovákia legnagyobb lakótelepe.

¹⁷ VÁLYI: II.

¹⁸ FÉNYES: I. 304. p.

12. táblázat

Pozsonyligetfalu népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
117 227 fő	108 600 fő	4 259 fő	161 fő	1 788 fő	219 fő	-----	2 200 fő
100%	92,6%	3,6%	0,1%	1,6%	0,2%	-----	1,9%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

13. táblázat

Pozsonyligetfalu népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangélikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
117 227 fő	63 451 fő	5 673 fő	571 fő	834 fő	361 fő	563 fő	45 774 fő
100%	54,1%	4,9%	0,5%	0,7%	0,3%	0,5%	39%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

IV. 6. Pozsonyszőlős

A település nevét szőlőhegyeiről, illetve borászatáról kapta, ekkor kezdték németül „Weinern” néven említeni. Ebből az időből származik a ma is használatos szlovák elnevezés, a „Vajnory” név is.

A Pozsony belvárosától tíz km-re északkeletre fekvő Pozsonyszőlős – a régészeti kutatások során napvilágra került leletek alapján – már az őskor óta lakott helynek számít. Ugyanakkor a korai középkorból is kerültek elő értékes régészeti leletek, amelyek egy avar-szláv csontvázas temetőt takartak. A település a pozsonyi vár szolgálfalujaként keletkezett, első frásos említése 1237-re tehető. Vályi András és Fényes Elek is mint szlovákok lakta faluként emlékezik meg Pozsonyszőlősről.

Vályi András (1796) szerint „Prácsa. Tót falu Pozsony Vármegyében, földes Ura Pozsony Városa, lakosai katolikusok, fekszik Pozsonyhoz, 's Ivánkához nem meszsze, majorja is vagyson, határjának jó termékenységéhez képest, első osztálybéli.”¹⁹

Fényes Elek (1851) szerint „Prácsa, (Weinern), régen Szőlős, tót falu, Poson vmegyében, Posontól 1 1/2 órányira: 1153 kath. lak. Kath. paroch. templom, egy majorral, tehenészettel. A régi oklevelekben Sölösnek evezetik. Szántóföldjei jók; rétjei igen szépek, de főgazdasága még is szőlőhegyében áll, melly alkalmasint az egész megyében a legjobb bort termi. Mikor az időjárása ugy hozza magával, aszuszőlőt csinál-

¹⁹ VÁLYI: III.

nak itt, mely a sz. györgyvel jóságára méltán vetélkedhetik, sőt mennyiségével azt jóval felül haladja. Egyébiránt a posoni polgárok sok szőlőt birnak itt, kiknek csinos mulató présházai nem kevés diszt adnak ezen szőlőhegynek. F. u. Poson városa.”²⁰

Pozsonyszöllös a trianoni békeszerződésig közigazgatásilag Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozott. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint 1 863 fő lakta, ebből 1 759 fő (94,5%) volt szlovák, 92 fő (4,9%) magyar, tíz fő (0,5%) német és két fő (0,1%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti statisztika szerint az 1 863 főből 1 846 fő (99,1%) volt római katolikus, tíz fő (0,5%) református, négy fő (0,2%) evangélikus, és további három fő (0,2%) izraelita vallású.

Az 1930. évi népszámlálás szerint 2 608 fő lakta Pozsonyszöllöst, ebből 2 566 fő (98,4%) volt „csehszlovák”, 21 fő (0,8%) magyar, 17 fő (0,6%) német, továbbá még négy személy (0,2%), aki egyéb nemzetiségű volt.

14. táblázat

Pozsonyszöllös népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
3 828 fő	3 659 fő	52 fő	-----	37 fő	2 fő	-----	78 fő
100%	95,6%	1,35%	-----	1%	0,05%	-----	2%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

15. táblázat

Pozsonyszöllös népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangélikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
3 828 fő	2670 fő	120 fő	7 fő	12 fő	3 fő	-----	1 019 fő
100%	69,7%	3,1%	0,2%	0,3%	0,07%	-----	26,63%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

IV. 7. Récse

A Pozsony központjától 10 km-re északkeletre, a Kis-Kárpátok keleti lábánál fekvő Récse (szlovákul „Rača”, németül „Ratzersdorf”) első okiratos említése 1245-ből származik. Ekkor már német lakói voltak, akik a tatárjárás (1241/1242) idején elpusztult falut élesztették újjá. Már ekkor is szőlőtermelő község volt, akárcsak napjainkban. Az 1500-as években a törökök elől menekülő horvátok telepedtek le a faluban. Vályi, mint

²⁰ FÉNYES: II. 261–262. p.

„elegyes”, vagyis vegyes lakta faluként említi, Fényes viszont tót-német, azaz szlovák-német faluként. Az évszázadok folyamán a horvátság asszimilálódott a szlovákságba.

Vályi András szerint „*Récse. Ratzersdorf. Elegyes Mezőváros Pozsony Vármegyében, földes Ura Gróf Pálffy Uraság, mások is, lakosai katolikusok leginkább, fekszik Pozsonyhoz 1 mértföldnyire. Leginkább híres, és egészséges bora nevezeteslti, melly a' külső országokban is kedves; határja középszerű, vagyonnyai is, eladásra jó módgyok van*”²¹ Fényes Elek szerint „*Récse, (Ratzersdorf, Rathsdorf), népes tót-német m. v., Poson vmegyében, Posonhoz északra 1 órányira, a szőlőtőkékkel, erdőkkel borított Kárpát-hegy tővében. Lakosai kik 1528 k., 413 evang., 96 zsidókra mennek, többnyire szőlőmivelésből, gyümölcs termesztésből, mesterségekből, résziben való aratásból táplálják magokat. Szántóföldje jó ugyan, de felette kevés. Legelője a népességhez igen szűk; ellenben szőlőhegye tágas s igen nevezetes jóságú bort terem. Színe ennek fejér, ize kellemetes, erős, zamatja sok. Sajnálni lehet azonban, hogy egy időtől fogva ez igen jó bornak arány szerént nem lévén becse, a récsiek is mint posoniak, kevés bort termő, de jó fajtájú tőkéiket kivágják; s helyette sok de csekély bort adó tőkéket választanak. A szőlőmivelés után fő helyt foglal el a gyümölcs termesztés, mert gyümölcseivel, melly édességéért, jó ízéért nagyon kerestetik, Posonban eleven kereskedést üznek; kiváltképen cseresnyéjük, barackjuk, spanyolmegyjük, téli almájuk, gesztenyéjük kicsin szemű ugyan, de édes izeik miatt nagyon kapós. F. u. hg Pálffy és számos curialisták.*”²²

A település a trianoni békeszerződésig Pozsony vármegye pozsonyi járásához tartozott. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint 4 595 fő lakta, ebből 3 041 fő (66,2%) volt szlovák, 875 fő (19%) német, 650 fő (14,1%) magyar, továbbá 29 fő (0,7%) egyéb nemzetiségű. Felekezeti szempontból 3 642 fő (79,3%) volt római katolikus, 772 fő (16,8%) evangélikus, 111 fő (2,4%) izraelita és további 65 fő (1,5%) református vallású.

Az 1930. évi csehszlovák népszámlálás szerint 6 164 fő élt a településen, ebből 5 187 fő (84,1%) volt „csehszlovák”, 847 fő (13,7%) német, 82 fő (1,3%) magyar és további 48 fő (0,9%) egyéb nemzetiségű.

16. táblázat

Récse népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
20 172 fő	18 793 fő	461 fő	11 fő	398 fő	40 fő	-----	469 fő
100%	93,15%	2,3%	0,05%	2%	0,2%	-----	2,3%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

²¹ VÁLYI: III.

²² FÉNYES: II. 283. p.

17. táblázat

Récse népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangélikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
20 172 fő	12 159 fő	1 094 fő	74 fő	155 fő	70 fő	76 fő	6 544 fő
100%	60,3%	5,4%	0,4%	0,8%	0,3%	0,4%	32,4%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

V. Az 1972. évi településegysítések

Pozsony életében jelentős évszám 1972. január 1-je, amikor a Szlovák Szocialista Köztársaság fővárosa további településeket olvasztott magába, ezzel is növelve területét és népességének számát. Pozsony új városrészei lettek Dévényújfalú, Pozsonybeszterce, Pozsonypüspöki, Verecknye, valamint a „pozsonyi hídfő” települései (Dunacsún, Horvátjárfalu és Oroszvár), amely településeket az 1947. évi párizsi békeszerződés jutott Csehszlovákia kezére. A településegysítések következtében Pozsony népességének száma már 300 ezer fő fölé kúszott.

V. 1. Dévényújfalú

A Pozsony központjától 10 km-re északnyugatra, a Morva folyó bal partján fekvő Dévényújfalú mai hivatalos – szlovák neve – „*Devínská Nová Ves*”. Németül „*Theben-Neudorf*”-nak, horvátul „*Novo Selo*”-nak hívták.

A települést már a kőkorból, illetve a bronzkorban is lakták. Első ismert lakói a – 9. század folyamán – szlávok voltak. A település első okiratos említése 1451-re tehető. A török időkben a hazájukból elmenekült horvátok telepedtek le Dévényújfaluban, amely települést lakói – délszláv – után sokáig „*Horvátújfalú*”-nak hívták.

A két jeles „ország-ismertető”, Vályi András (1796) és Fényes Elek (1851) az alábbiakat írják a településről. Vályi András szerint „*Divin újfalú. Horvát falu Poson Vármegyében, földes Ura Gróf Pálffy Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Khobl hegyéhez, és Morava vizéhez közel, határja jó gabonát terem, 's árpát is, réttyei hasznosak, bora is van, piazta Posonban, fája elég, második Osztálybéli.*”²³ Fényes Elek szerint „*Újfalú (Dévén), (Theben-Neudorf), (Nova-Vesz), Poson m. tót falu, a cs. kir. Schlosshof mulató kastélyhoz vezető utban, a Morva mellett. Van kath. paroch. temploma, 1188 kath. lak., harminczad hivatala. A magas Kobel hegynek északi oldali határában esik, s benne is mint Hídegkút felé sok kövé vált tengeri csigákat találhatni. F. u. h. Pálffy. Ut. post. Poson.*”²⁴

²³ VÁLYI: I.

²⁴ FÉNYES: II. 234–235. p.

Amint olvasható Vályi még horvát, Fényes viszont már tót, azaz szlovák településről írt. Ennek az az oka, hogy a helyi horvátság asszimilálódni kezdett, az észak felől egyre jelentősebben betelepülő szlovákság soraiba.

A statisztikai adatok némileg eltérő adatokat tárnak elénk. Az 1910. évi népszámlálás szerint 2 817 fő lakta a települést, ebből 1 164 fő (41,3%) volt horvát, 917 fő (32,6%) szlovák, 365 fő (13%) magyar, 201 fő (7,1%) német és további 170 fő (6%) egyéb nemzetiségű. Az előbbi adatokból jól látszik, hogy a település relatív többsége még horvát nemzetiségű. Az 1910. évi felekezeti statisztikában egyértelműen a római katolikus dominancia érvényesül. A 2 817 főből 2 691 fő (95,5%) volt római katolikus, 76 fő (2,7%) izraelita, 28 fő (1%) evangélikus, 12 fő (0,4%) református, 7 fő (0,2%) görög katolikus és további három fő (0,2%) ortodox vallású. Ugyanakkor jelentős változás állt be 1930-ban, amikor a csehszlovák népszámlálás már „csehszlovák” többséget regisztrált. A település népessége 3 557 fő volt, amiből 3 308 fő (93%) volt szlovák, 87 fő (2,4%) magyar, 47 fő (1,3%) német és további 115 fő (3,3%) egyéb nemzetiségű. Az előbbi adatokból kiolvasható, hogy a horvátság, amely húsz évvel korábban még a település lakónak többségét adta, 1930-ra szinte minimálisra zsugorodott. Lélekszámát az egyéb kategóriában kell keresnünk.

A második világháború után Dévényújfalut sem kerülte el a tömeges cseh és szlovák betelepülés, amelyről panelházak sokasága is árulkodik a városrészben. A 2001. évi szlovák népszámlálás időpontjában a népességszám már a 15 ezer főt is meghaladta, amelynek döntő hányadát a szlovákság adta.

18. táblázat

Dévényújfalú népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
15 502 fő	14 486 fő	369 fő	11 fő	264	24	----	348 fő
100%	93,4%	2,4%	0,1%	1,7%	0,2%	----	2,2%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

19. táblázat

Dévényújfalú népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangélikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
15 502 fő	8 936 fő	513 fő	42 fő	76 fő	46 fő	97 fő	5 792 fő
100%	58%	3%	0,3%	0,5%	0,3%	1%	36,9%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

V. 2. Pozsonybeszterce

A Pozsony belvárosától 12 km-re északnyugatra fekvő Pozsonybesztercét szlovákuul „Záhorská Bystrica”-nak nevezik. Régebbi német neve „Bisternitz” volt.

Pozsonybeszterce a mai Pozsony egyik legrégebben lakott része, ahol már a Krisztus előtti 9. évezredtől megtelepedett az ember. A gazdag régészeti leletek bizonyítják, hogy lakott volt a római korban, majd a népvándorlások korában is. A Kr.u. 6. században már szlávok lakták, ugyanakkor a régészeti leletek alapján avar emlékek is napvilágra kerültek. Ezért feltételezhetően a szlávok és az avarok „egymás mellett élésének” lehetünk tanúi.

A település első okiratos említése 1208-ból származik, amikor „Bistric” alakban jelent meg a település neve.

Nemzetiségileg jelentős változást hozott az 1529-es esztendő, amikor nagyobb horvát betelepülés történt a faluba. A század közepén már mint horvát-szlovák „vegyes” település jelent meg a dokumentumokban. A település valószínűleg szépen fejlődhetett, mert 1647-ben a település mezővárosi rangot kapott. A következő két évszázadban tovább fejlődött a település, amelyet több nagyváros (Pozsony, Bécs, valamint Bazin, Modor és Szentgyörgy) közelsége is előmozdított. A beszterceiek főként kézművesipari és mezőgazdasági termékekkel látták el az előbbieken említett városokat. A neves Vályi András 1796-ban és Fényes Elek 1851-ben már tót, azaz szlovák településként említette Pozsonybesztercét. Vályi András szerint „Besztercze. Tót falu Poson Vármegyében, földes Ura Gróf Pálffy Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Poson Városához mintegy más fél mértföldnyire, népes helység, hasonló víz mossa, kies, és kövés határját, jó tulajdonságaihoz képest, első Osztálybéli. Beszterczén’ kívül az útatónak jobbfelől esik Máriánka; mely 1/4. óra járás innen: balra pedig a’ Stomfai út, mely tsak fél órányira fekszik”²⁵ Fél évszázaddal később Fényes Elek szerint „Besztercze, (Bisztrica Visternicz), tót falu, Pozson vgyében, a holiczi országutban, Pozsonyhoz 2 órányi távolságra. Kath. paroch. templom. Lakja 1533 kath., 4 zsidó lak. Határjában északra sok agyag márga található; földje homokos; erdeje derék; urasági majorság; vizimalom. F. u. gr. Pálffy Leopold.”²⁶

A trianoni békeszerződésig Pozsonybeszterce Pozsony vármegye pozsonyi járásához volt besorolva. Ezt követően Csehszlovákia része lett.

Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint a településen 2 271 fő élt, ebből 2 222 fő (97,8%) volt szlovák, 29 fő (1,3%) német, 17 fő magyar (0,8%) és további három fő (0,1%) pedig egyéb nemzetiségű. A felekezeti hovatartozás tekintetében a 2 271 főből 2 252 fő (99,2%) volt római katolikus, további 19 fő (0,8%) pedig izraelita vallású.

A két világháború között, az 1930-ban tartott csehszlovák népszámlálás szerint a településen 2 277 fő élt, ebből 2 261 fő (99,3%) volt „csehszlovák”, további hat fő (0,3%) magyar, három fő (0,1%) német, három fő (0,1%) zsidó és további négy fő (0,2%) egyéb nemzetiségű.

A település II. világháborút követő sorsa kissé eltér más városrészekétől. Pozsonybesztercére nem irányult tömeges cseh, főképp szlovák betelepülés, amely megnövelte volna a népesség számát.

²⁵ VÁLYI: I.

²⁶ FÉNYES: I. 127. p.

A 2001. évi szlovák népszámlálás szerint a településrészen 2 086 fő élt, ebből a túlnyomó többség, 2 022 fő (97%) volt szlovák nemzetiségű.

20. táblázat

Pozsonybeszterce népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
2 086 fő	2 022 fő	12 fő	1 fő	24 fő	10 fő	-----	17 fő
100%	96,9%	0,6%	0,05%	1,2%	0,5%	-----	0,75%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

21. táblázat

Pozsonybeszterce népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangelikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
2 086 fő	1 649 fő	46 fő	-----	12 fő	5 fő	5 fő	369 fő
100%	79%	2,2%	-----	0,72%	0,2%	0,2%	17,68%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

V. 3. Pozsonypüspöki és Szunyogdi

V. 3. 1. Pozsonypüspöki

A mai Pozsony (Bratislava) központjától közel hét km-re fekvő délkeleti városrész neve Pozsonypüspöki. A Kis-Duna partján fekvő városrész korábban önálló település volt. Magyar neve egykori hovatartozására utal. Amíg a „Pozsony” megjelölés az egykori vármegyei hovatartozást fejezte ki, addig a „püspöki” elnevezés utalt arra, hogy egykoron – amíg a terület a Magyar Korona része volt – az esztergomi érsek birtoka volt. Szlovákul a település neve „*Podunajské Biskupice*”, amelyet korábban – 1928 és 1944 között – „*Biskupice pri Dunaji*” elnevezéssel illették. Pozsonypüspöki – mára már a feledés homályába vesző – német neve „*Bischdorf*” volt.

A település már a római korban is lakott helynek számított. Erre utalnak a templom falában elhelyezett latin feliratú kövek, továbbá a római katonai tábor pecsétjével ellátott téglák és cseréptöredékek, valamint az itt megtalált római mérföldkő is.

A település – Szent Miklós tiszteletére épített templomának – első írásos említése a 13. századra tehető (1221), amikor már az esztergomi káptalan birtokában volt. Ezt kö-

vetően több évszázadon keresztül az esztergomi érsekség birtoka volt. Pozsonypüspökitől csak 1911-ben vált meg az esztergomi érsekség, amikor is a települést eladta Lónyay Elemérnek.

A kezdetben mezőgazdasági jellegű település – amely a mezővárosi címet is elnyerte – az 1600-as években már egyre több iparost foglalkoztatott.

A lassan fejlődő, akkoriban még „Püspöki”-nek nevezett település gazdasági helyzete jelentős hatást gyakorolt a közeli nagyváros, Pozsony piacai által kínált lehetőségek. A jelentkező termény és állatfelesleg – az érseki jobbágyságot megillető – vámmentes értékesítése bizonyos anyagi jólétet biztosított az 1400-as évek közepétől mezővárosi rangot elért település közösségének.

A település lakóinak első jelentősebb megpróbáltatásai – mivel a tatárjárásról nincsenek adatainak – a huszita háborúk idejére datálható. Bizonyított a huszita csehek 15. századi pusztítása, amikor falvakat töröltek el a föld színéről. A püspökiek is kénytelenek voltak erődítések építésével védeni a maguk és a környékről menekültek életét. Ez egy földvár lehetett, amelynek ma már nyomát sem lehet találni, de létezését okirati említések igazolják. Az erődítményben Hunyadi János is megfordult, bizonyítékok rá az innét datált levelei.

A település népességének számáról kevés adatunk van, Püspöki lakóinak száma a 16. század végére körülbelül 4-500 fő lehetett, amely népességszám abban az időben igen jelentős településre utal.

Az itt élőket gyakran tizedelték járványok. Többször is pusztított a pestis, utoljára 1714-15-ben. Ugyanakkor nem volt ritka a golyvás megbetegedések száma sem. A kuktából nyert víz nagyon alacsony jódtartalma okozta a pajzsmirigy megnagyobbodást, azaz a golyvát. A golyvás megbetegedés még a 20. század első éveiben is szedett áldozatokat.²⁷

A település fejlődésének az 1683. évi – Bécs ellen irányuló – török hadjárat vetett véget, amikor a törökök a települést felperzselték. A következő évtizedek sem kímélték Pozsonypüspökit. A Rákóczi-féle szabadságharc idején szintén sokat szenvedett a település. Az 1704-es esztendőben a kurucok és a labancok jelentősebb ütközetet vívtak a település határában.²⁸ A városka soha sem heverte ki, a török, majd a Rákóczi-szabadságharc dúlásait. Püspöki fénykora leáldozott, a szegényebb települések szintjére süllyedt. Lakóinak száma hosszú ideig stagnált, 1 200 fő körül mozgott több mint száz évig.

Az 1700-as évek második felében Vályi András az alábbiakat közli a településről: *„Püspöki. Mezőváros Pozsony Vármegyében, földes Ura az Esztergomi Érsekség, a' kinek szép kastélyával, 's jeles kertyével ékesíttetik, lakosai katolikusok, Szentegyháza nagy, és régi, fekszik Szűnyogdinak szomszédságában. Nevezetesítik az 1797-dik esztendőbeli Nemesek' felülésekkor itten tartatott hertzegei, és pompás mulatságok, melyeket itten adott Hertzeg ő Eminentiájája mind a' Kir. Fő Hertzegnek, mind pedig a' Vitéz Nemes Uraságoknak; kertyében igen szép mulató épület van, mellyben a' tántz-szobán kívül 18 más szobák vagynak hertzegei módon készítve. 1704-dikben tsata esett vala itten a' Tsászári, és Rákóczinak Katonái között. Az erdőben szép, és nevezetes vadászatok tartatnak. Ormósdý Uraságnak is szép épülete, 's kertye vagyon itten; határja jeles, vagyonnyai külömbfélék, eladásra jó módgyok, első osztálybeli.”*²⁹

²⁷ Szelepcsényi Sándor honlapja: <http://www.szelepcsenyi.hu/> (Letöltés ideje: 2009. szeptember 2.)

²⁸ Pozsonypüspöki honlapja: <http://www.biskupiceinfo.sk/> (Letöltés ideje: 2009. szeptember 2.)

²⁹ VÁLYI: III.

A Vályi után közel fél évszázaddal később alkotó Fényes Elek szerint „*Püspöki, magyar m. v., Poson vmegyében, Posonhoz 1 mfd. a somorjai országot mellett, közel az öreg Dunához. Számlál 1195 kath., 4 evang. lak. Nevezetességei közé tartozik a régi nagy kath. paroch. templom, a primás épülete, Chernel-féle kastély, csinos kertével, több urasági, s curialis házakkal, stb. Vásárokat nem tart, határa bőtermékenységű; a Duna mellett, és szigetjeiben igen szép erdeje van, s benne sok öz, szarvas, vaddisznó legel. F. u. a primás, de birnak benne három jövedelmes curiát Chernel, Galgóczy, és Albert családok is. Ezen curiákat a primás szokta donatioval conferalni, de csupán a férfi ágra. Jegyzést érdemel az is hogy a lakosok közt sok golyvás találtatik.*”³⁰

Az 1900-as évek első éveiben megjelenő, a Borovszky Samu által szerkesztett Pozsony vármegye monográfiájában az alábbiak olvashatók a településről: „*Püspöki, felsőcsallóközi magyar kisközség, körjegyzőségi székhely, Pozsony közelében, 258 házzal és 1160 róm. kath. vallású lakossal. Ősi német telep, mely a 13. század elején az esztergomi érsek birtoka és lakóhelye volt. Bél Mátyás említi az esztergomi érsek díszes kastélyát és a község egyéb díszes épületeit, műkerteit és körfalait. A hajdani primási palotában, mely az idők folyamán többszörösen átalakítva, régi rendeltetését ma már alig árulja el, most a községi hivatalok vannak elhelyezve. Az 1553-iki összeírás szerint az érsekségnek 41 portája volt itt. Később más birtokosai is felmerülnek, és pedig az Ormosdy, Chernel, özv. Reidnerné, Albert és Galgóczy családok, kiknek itt régi kúriái is voltak. Ma is van itt még két régi úrilak, melyek közül az egyik özv. Draskovics György grófnéé, a másik pedig Galgóczy Ant.é. Ma is az érsekségnek van itt nagyobb birtoka. Ősi temploma már 1229-ben szóban forog. Mai templomát 1889-ben megújították, de ez nem az ősi templom volt; egyes részletei ugyanis azt bizonyítják, hogy a 16. század elejéről való. Az egyház gótikus szentségtartót őriz a 14. századból. 1859-ben tűz pusztította el a község nagy részét, mely a gyakori vízáradásoktól is sokat szenvedett. Határában a Thököly-féle szabadságharc alatt kisebb ütközet volt. A 16. században lakosai vámmenteséget nyertek és ekkortájt mezőváros volt. Van itt hitelszövetkezet és gazdakör. Ide tartoznak Friedrich és Gyuri majorok, Galgóczy, Jegenyés, Kötélszer, Mogvorós és Téglaház puszták és Kovácsszigeti erdőőrök. A községnek postája, távírója és vasúti állomása van.*”³¹

A település a trianoni békeszerződésig Pozsony vármegye somorjai járásához tartozott. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint Pozsonypüspökin 2 148 fő élt, ebből 2 053 fő (95,6%) volt magyar, 61 fő (2,8%) német, 25 fő (1,15%) szlovák, 1 fő (0,05%) horvát és 8 fő (0,4%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti megoszlás tekintetében az alábbi megoszlást találjuk a statisztikai kiadványokban: a 2 148 főből 2 109 fő (98,2%) római katolikus, 24 fő (1,1%) izraelita, 13 fő (0,61%) evangélikus és 2 fő (0,09%) református vallású volt.³²

A trianoni békeszerződést követően Csehszlovákia részévé vált a falu. A település lakóinak száma szépen gyarapodott. Az 1930. évi csehszlovák népszámlálás szerint

³⁰ FÉNYES ELEK: II. 269. p.

³¹ BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Pozsony vármegye, Pozsony sz. kir. város, Nagyszombat, Bazin, Modor és Szentgyörgy r. t. városok*. Magyarország monográfiája. Apolló Irodalmi Társaság, Budapest, 1903. 104. p.

³² *Forum Kisebbségkutató Intézet, Szlovákiai Magyar Adatbank*: <http://www.foruminst.sk/> (Letöltés ideje: 2009. szeptember 2.)

3 108 fő élt, ebből 2 509 fő (80,7%) volt magyar, 380 fő (12,2%) szlovák, 121 fő (3,9%) német, 98 fő (3,2%) pedig egyéb nemzetiségű.³³

A két világháború között a falu lakói megtartották hitüket és magyarságtudatukat, ezért nagy csalódást okozott, amikor az első bécsi döntés értelmében az új magyar-csehszlovák államhatár alig került el a települést; Pozsonypüspöki Csehszlovákiánál maradt.

A döntés nyilvánosságra hozatala után azonnal csehszlovák katonák szállták meg Pozsonypüspökit. A lakosok – az első bécsi döntéssel szemben érzett csalódottságuk miatt – tüntetést szerveztek a községháza elé. A magyar zászlókkal felvonuló lakosok követelték, hogy módosítsák a határt és Pozsonypüspöki újra Magyarországhé lehessen. A békés felvonulás eredménytelen maradt, azonban később ürügyként szolgált a magyarellenes megmozdulásokhoz. Mivel a Jozef Tiso vezette fasiszta Szlovákia a náci Németországnak köszönhette létét, továbbá Németország és a Horthy-féle Magyarország szövetségesei voltak, ezért a szlovákok nem tudtak mit kezdeni a Szlovákiában maradt közel 60 ezres magyar kisebbséggel, így a pozsonypüspöki magyarokkal sem. A magyarság helyzete nem volt rosszabb, mint ezt megelőzően az első csehszlovák államban. Azonban a II. világháborút követően ez a helyzet megváltozott.

Demográfiai szempontból jelentős változást okozott a település népességének számában, továbbá nemzetiségi összetételében a II. világháborút követő Beneš-dekrétumok. A Beneš-dekrétumok következtében Pozsonypüspökiről 1947-ben 29 magyar családot deportáltak Csehországba, valamint 95 családot telepítettek ki Magyarországra.

A „fordulat évét” követően Csehszlovákiában is megtörtént a kommunista berendezkedés. Ennek viszonylagos jó oldala volt, hogy megakadt a II. világháborút követően megkezdett csehszlovák „nemzetállam” kiépítése. Ezt követően a település életében legjelentősebb pillanat 1972. január 1-jéhez kapcsolódik, amikor Pozsonypüspökit Pozsonyhoz csatolták. Pozsonypüspöki Pozsonyba történő beolvadását jól szemlélteti – Szelepcsényi György esztergomi érsek egyik távoli leszármazottja – Szelepcsényi Sándor írása. Az író, akinek családja pozsonypüspöki származású, az alábbiakat írja a beolvadás körülményeiről: *„A falu szerkezetének és képének az alakulása is bizonyítéka a szlovákok felgyorsuló, erőszakos asszimilációs törekvésének. Püspökit 1972-ben Pozsonyhoz csatolták. A nyolcvanas években elkezdődött az 1950-től Püspökihez tartozó Szunyogdi egy részének a bontása és a Verekyne felé eső határrészekben egy teljesen új "modern"-nek titulált városrész épült, hatalmas panelházakból. Az ide betelepedett lakosok száma húszezer körül van és ők már mind szlovákok. Ezzel sikerült elérni a hatalomnak, hogy a magyarok számaránya 10 százalékot alig haladja meg. Így semmiféle kötelezettség nem terhelt őket, hogy tekintettel legyenek az őslakosokra. A település központját a friss térképeken az új részre helyezték át, a régi városmag a perifériára került.”*³⁴

³³ Forum Kisebbségkutató Intézet, Szlovákiai Magyar Adatbank: <http://www.foruminst.sk/> (Letöltés ideje: 2009. szeptember 2.)

³⁴ Szelepcsényi Sándor honlapja: <http://www.szelepcsényi.hu/> (Letöltés ideje: 2009. szeptember 2.)

22. táblázat

Pozsonypüspöki népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
19 749 fő	16 212 fő	2 760 fő	48 fő	285 fő	38 fő	-----	406 fő
100%	82,2%	14%	0,2%	1,4%	0,2%	-----	2%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

23. táblázat

Pozsonypüspöki népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangelikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
19 749 fő	12 900 fő	791 fő	102 fő	115 fő	73 fő	110 fő	5 658 fő
100%	65,3%	4%	0,5%	0,6%	0,4%	0,6%	28,6%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

V. 3. 2. Szunyogdi

Szunyogdi (szlovákul „*Komárov*”, németül „*Münchendorf*”) már 1378-ban, mint az esztergomi érsek birtoka jelenik meg az okiratokban, akárcsak a hozzá „kőhajításhoz” található Pozsonypüspöki Római katolikus templomát – egy korábbi templom helyén – 1681-ben Szelepcsényi György esztergomi érsek építtette. Lakosai 1682-ben – tekintettel arra, hogy az esztergomi érsek birtoka volt – vámentességet nyertek. A települést hajdan német telepesek lakták, ők azonban az évszázadok alatt elmagyarosodtak.

Vályi András Szunyogdiról az alábbiak szerint emlékezik meg: „*Magyar falu Pozsony Várm. földes Ura Kárdinális H. Batthyáni ő Eminentziája, 's a' Püspöki Uradalomhoz tartozik, lakosai katolikusok, fekszik az É. Újvári Ág Dunának eredeténél, 's lefolyásánál, Püspökihez nem meszsze, mellynek filiája; határja középszerű, réttyei tsekélyek, legelője hasznos, gyümölcseiből is szép hasznót vesznek, jó áron eladván azokat egyéb vagyonyaikkal egygyütt Pozsonyban egygy órányira.*”³⁵

A település történelmében 1847 szomorú esztendő, mert ekkor az egész település leégett.³⁶ Néhány évvel később Fényes Elek – 1851-ben megjelent „szótárában” – az alábbiakat közli Szunyogdiról: „*Szunyogdi, m. f. Poson vmegyében, Püspöki tőszomszédságában: 338 kathol. lak., sok gyümölcscsel. Földje kevés, de erdeje meglehető. F. u. az esztergomi érsek. Ut. posta Poson.*”³⁷

³⁵ VÁLYI ANDRÁS: III.³⁶ BOROVSKY: 119. p.³⁷ FÉNYES: II. 166. p.

A trianoni békeszerződésig a somorjai járáshoz tartozó Szunyogdi az 1910. évi magyar népszámlálás szerint 532 főt számlált, ebből 514 fő (97%) volt magyar, 11 fő (2%) német és 7 fő (1%) szlovák nemzetiségű. A felekezeti megoszlás tekintetében az 532 fős összlakosságból 516 fő (97%) volt római katolikus, 14 fő (2,7%) evangélikus és további 2 fő (0,3%) református vallású.³⁸ A csehszlovák uralom alatt, az 1930. évi csehszlovák népszámlálás szerint a település lakóinak száma 719 fő volt, ebből 580 fő (80,7%) volt magyar, 13 fő (1,8%) csehszlovák, 11 fő (1,5%) német, 1 fő (0,1%) ruszin és 114 fő (15,9%) egyéb nemzetiségű.³⁹

Szunyogdi – akárcsak Pozsonypüspöki – az első bécsi döntés idején Csehszlovákiánál maradt. A második világháborút követően magyar nemzetiségű lakosainak egy részét kitelepítették Magyarországra. Szunyogdi későbbi sorsát meghatározta, hogy – már az I. világháború után – majdnem teljesen összeépült Pozsonypüspökivel, ahol a főtca leszűkülő része után néhányszor tíz méterre már a szomszéd falu, Szunyogdi házai álltak. A települést 1950-ben egyesítették Pozsonypüspökivel.

V. 4. Verecknye

Verecknye szlovákul „*Vrakuňa*”, németül „*Fragendorf*”, napjainkban már Pozsony (Bratislava) része. A pozsonyi belvárostól hét kilométerre, keletre eső Verecknye első írásos említése – az oklevelek tanúsága szerint – 1290-re tehető. Ekkor Verecknyi Lőrinc kezébe került az addig királyi birtok, amely a pozsonyi váruralalom tartozék volt. A falu első írásos említése III. András (1290–1301) 1290-ben kelt oklevelében maradt fenn, aki felújította IV. László (1272–1290) adományát a verecknyi Hercel fiainak, Mártonnak, Mátyásnak, Szórádnak „*Foch*” és „*Vavrine*”, valamint „*Myr*” falukra vonatkozóan, a „*Challo*” folyó (a Duna középkori elnevezése) felső folyásán lévő átkelőhellyel együtt.⁴⁰ Ezt követően – a 14. században – már ismét a pozsonyi váruralalom része a falu. Az 1500-as években németek is betelepülnek a faluba, de a török időszak vége felé elhagyták azt, helyükre – a törökök által elfoglalt területekről – magyarok érkeztek.

A település későbbi története már korántsem ennyire békés. A települést a törökök 1683-ban a földdel tették egyenlővé, ekkor a falu lakossága elmenekült, a környékbeli Duna-ártéri erdőkben keresett menedéket. Verecknye sokáig nem heverte ki a háborús pusztítást, azonban az 1700-as évekre már valamilyen fejlődést mutatott. A korabeli „*krónikás*”, Vályi András a következőket közli Verecknyéről:

„*Verecknye. Falu Pozsony Värm. földes Ura Gr. Pálffy Uraság, fekszik Püspökinek szomszédságában, mellynek filiája, Pozsonyhoz 1 mértföldnyire; határja középszerű, vagyonnyai meglehetősek; hídgya a' Dunának ágán hasznos.*”⁴¹

Fényes Elek 1851. évi munkája szerint „*Verecknye, (Fragendorf), Poson m. magyar falu, a kis Duna mellett, mellyen egy szép fahíd viszen keresztül a Csalóközbe. Számlál*

³⁸ Forum Kisebbségkutató Intézet, Szlovákiai Magyar Adatbank: <http://www.foruminst.sk/> (Letöltés ideje: 2009. szeptember 2.)

³⁹ Forum Kisebbségkutató Intézet, Szlovákiai Magyar Adatbank: <http://www.foruminst.sk/> (Letöltés ideje: 2009. szeptember 2.)

⁴⁰ HORVÁTHOVA, MARGITA: *Német betelepülés a Csalóközbe*. Forum Kisebbségkutató Intézet kiadványai: <http://www.foruminst.sk/index.php?&MId=&Lev=&Ind=5&link=publ/nostratempora/5/nostratempora.5>, horvathova (Letöltés ideje: 2009. szeptember 4.)

⁴¹ VÁLYI: III. 1796.

333 kath. lak. Vendégfogadó; sok gyümölcs. F. u. a Pálffy senioratus. Ut. p. Poson egy kis óra.⁴²

A 20. század első éveiben megjelent Pozsony vármegye monográfiája szerint „Vereknye, kisközség a Felső-Csallóközben, 67 házzal és 599 róm. kath. vallású magyar lakossal. Ősrégi község, mely 1290-ben Verekene néven van említve. 1301-ben Petrus de Verekne pozsonymegyei szolgabíró. Német nevét, Vretendorf alakban, Zsigmond királynak 1410-iki oklevele említi. 1373-ban Vereknyei Lőrincz itteni birtokrészét, a Csalló folyón szedett vámmal együtt, Szentgyörgyi Péter fia Jánosnak adja záloga. Őt évvel később az itteni rév is említve van. 1356-ban Treufenkes István pozsonyi polgár leánya Klára, Vereknyei Péter özvegye, a maga birtokrészét Jakab pozsonyi bírónak zálogostja el, de azután örök áron eladja neki. 1385-ben Monostori Berzethe Miklós elzalogosítja itteni birtokrészét. 1392-ben Zsigmond király Pozsony városának adományozza az itteni királyi birtokrészt. 1410-ben özvegy Monostori Berzethe Miklósné férjéhez menvén Gwelb Jánoshoz, itteni birtokrészét ő rá átiratta. 1430-ban Zsigmond király Peilmanew János tüzérmestert és családját zálogjog címén vezetetti be valamely itteni birtokrészbe. 1453 előtt Rozgonyi György és fia Sebestyén, erőszakosan foglalták el a vereknyei királyi birtokot. 1490-ben Czobor Imre várat építtet ide, melyet azonban Beatrix királyné leromboltat. 1492-ben az itteni királyi birtokot II. Ulászló elzalogosítja a Szentgyörgyi és Bazini grófoknak. A birtok kihaltukig kezökben maradt és az újabb korban a Pálffyak tulajdonába jutott. Ez időben Fragensdorf német neve is van a helységnek, mert lakosai ekkor németek voltak, de azóta megmagyarosodtak. A múlt században a Draskóczyaknak is volt itt birtokuk, de most a gróf Pálffy-szeniorátus bírja. A vereknyei híd az 1683-ik hadjárat alatt elpusztult. 1764-ben építették fel újra, de négy évvel később az árvíz ezt is elsodorta. Később újra felépítették. E község határában feküdt hajdan Myr község is, mely már 1290-ben szerepel, a mikor III. Endre Herczel fiait e birtokban megerősíti. Ősi temploma már elpusztult és új temploma 1879-ben épült. A község mellett van vasúti állomás, de postája és távíróhivatala Pozsony-Püspöki. Ide tartozik Kőmajor és Porsony puszta, Pálffy major és Révház.”⁴³

A trianoni békeszerződésig a somorjai járáshoz tartozó Vereknye az 1910. évi magyar népszámlálás szerint 742 főt számlált, ebből 678 fő (91,4%) volt magyar, 46 fő (6,2%) német és 18 fő (2,4%) szlovák nemzetiségű. A felekezeti megoszlás tekintetében az 742 fős összlakosságból 737 fő (99,3%) volt római katolikus és 5 fő (0,7%) evangélikus vallású.

Az előbbieken említett adatokból látható, hogy 1851 és 1910 között a település népességszáma sokat gyarapodott, ennek oka Pozsony közelségében keresendő.

További gyarapodás figyelhető meg a későbbiekben, amikor Vereknye, már Csehszlovákia része volt. Az 1930. évi csehszlovák népszámlálás szerint a település lakóinak száma 958 fő volt, ebből 820 fő (85,6%) volt magyar, 87 fő (9,1%) csehszlovák, 43 fő (4,5%) német és 8 fő (0,8%) egyéb nemzetiségű.

A második világháborút követően egyre jelentősebb változások történtek a település nemzetiségi adataiban. Ennek előjele volt, hogy a csehszlovák vezetés 1948-ban a település nevét a szlovák „Vrakuňa”-ra változtatta, majd 1972. január 1-én a falut magába olvasztotta a fokozatosan terjeszkedő Pozsony városa. Az 1970-es években – ahogy más pozsonyi településrészen is – hatalmas panelházakat húztak fel, ezzel lehetőséget bizto-

⁴² FÉNYES ELEK: II. 292. p.

⁴³ BOROVSKY SAMU (szerk.): 127–128. p.

sítottak több ezer szlovák betelepülésére. A legutolsó népszámlálás szerint már több mint 18 000 fő a városrész lakóinak száma, amelyből alig több, mint 1 200 fő, aki magyar nemzetiségűnek vallotta magát.

24. táblázat

Verekye népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
18 386 fő	16 223 fő	1 276 fő	19 fő	285 fő	60 fő	-----	523 fő
100%	88,2%	6,9%	0,1%	1,5%	0,5%	-----	2,8%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

25. táblázat

Verekye népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangelikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
18 386 fő	10 637 fő	708 fő	93 fő	119 fő	57 fő	93 fő	6 679 fő
100%	57,9%	3,6%	0,5%	0,7%	0,3%	0,5%	36,5%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

V. 5. A „pozsonyi hídfő” települései

Az 1920. június 4-én 16.30-kor aláírt trianoni békeszerződés értelmében az újonnan létesült Csehszlovákia és a jelentős területeket elvesztett Magyarország közötti határvonalat Dévénytől egészen az Ipoly folyó torkolatáig a Duna folyam képezte. Ennek értelmében a „pozsonyi hídfő” három települése (Dunacsún, Horvátjárfalu és Oroszvár) még Magyarország része maradhatott egészen a II. világháborút lezáró párizsi békeszerződésig. Az 1947. október 15-én aláírt párizsi békeszerződés viszont már Csehszlovákiának jutatta a három települést.

Az impériumváltásnak stratégiai okai voltak. A csehszlovák fél Pozsony védelmére hivatkozott, amelyet a két világháború között csak Pozsonyligetfalu választott el a magyar-csehszlovák határtól.⁴⁴ Ugyanakkor a szovjetek is segítettek visszaállítani az 1938

⁴⁴ Érdekességként jegyezzük meg, hogy a náci Németország 1939. márciusában szintén stratégiai okokra hivatkozva szállta meg Pozsonyligetfalut, valamint Dévény településeket. Ezáltal Pozsony közvetlenül Németországgal lett határos. Kétségtelen, hogy a Harmadik Birodalom erőfölényét kihasználva érte el a területi engedményt, amelyet a Tiso-féle fasiszta szlovák bábállam el is fogadott. Nemzetiségi szempontból viszont annyiban „menthető” volt a területi elcsatolás, hogy még az 1910. évi magyar népszámlálás is német többséget mutatott ki a két településen. Amíg Dévényben (németül Theben) 2 063 főből 1 306 fő, azaz a népesség 63

előtti Csehszlovákia határait. Egyedül Kárpátalja 12 800 km²-es területéről „mondott le” a második Csehszlovák Köztársaság a Szovjetunió javára. Eközben az Eduard Benes által vezetett Csehszlovákia mindent megtett a német kisebbség felszámolására. Ezért Pozsonyligetfalun egy hatalmas tábornot hoztak létre, ahová összeterelték a környék német, illetve kisebb részben magyar lakosait. Ezt követően az irtózatossá vált körülmények között tartott táborlakókat kitelepítették Csehszlovákiából. Ekkor tűnt el a „*Pressburger Gebiet*”, azaz a „*Pozsony-vidék*” németisége. A nemzetiségi kérdés „megoldása” közben a párizsi béketárgyaláson vetette föl a csehszlovák delegáció, hogy a magyarok ellen honvédelmi okokból szükség van a „pozsonyi hídfő” kibővítésére, amely a két világháború között csak Pozsonyligetfalut jelentette. A csehszlovák fél öt magyarországi községet követelt Magyarországtól. Nemzetiségi szempontból az öt faluból kettő, Oroszvár és Rajka jobbára németek lakta, amíg Bezenye, Dunacsún és Horvátjárfalu horvát nemzetiségi település volt. A szövetségesek döntése értelmében az öt településből három Csehszlovákiához csatoltak. Rajka és Bezenye Magyarországnál maradt. A döntés értelmében a pozsonyi hídfő kibővült. A csehszlovák fél stratégiai okokra történő hivatkozása azonban megkérdőjelezhető. Egyfelől a szövetségesek „elfelejtették”, hogy a hitleri Németország legjobb tanítványa és kiszolgálója – például a zsidókérdés megoldásában – a fasiszta Szlovákia volt. Másfelől a megszerzett három falu területe jelentősen nem toltta el a határvonalat, ahonnan mind a mai napig tiszta időben szabad szemmel lehet látni a régi Pozsony városát...

A „pozsonyi hídfő” kibővítésével a Duna folyam egy kisebb szakaszán a jobb part is Csehszlovákiáé lett. Akkoriban még persze nem tudták, de ez a kis terület lehetővé tette a későbbi – 1993. január 1-től – független Szlovákia számára, hogy a Duna folyamot elterelje, ezzel nemzetközi konfliktust indukálva Magyarországgal és a viszonylag háborítatlan Szigetköz egyedülálló élővilágát is veszélybe sodorta.

A három település először (1947–1950) Oroszvár helyi igazgatása alá tartozott, majd 1950-ben a Pozsony-vidéki járás része lett. A települést hivatalosan 1972. január 1-jén csatolták Pozsony városához.

V. 5. 1. Dunacsún

A Pozsony belvárosától délkeletre, a Duna jobb partján, a dunai löszerdők szomszédságában, 133 m tengerföldről magasságban elhelyezkedő Dunacsún „határtelepülés”. Alig néhány kilométer választja el a magyar oldalon fekvő Rajkától. Lakosai elsősorban mezőgazdasággal foglalkoztak.

A települést szlovákul és horvátul egyaránt „*Čunovo*”-nak hívják, német – kevésbé ismert neve – „*Sandorf*” volt. Dunacsún neve feltehetően a magyar „csúnya” melléknévből származik, előtagja, pedig a Duna folyam melletti földrajzi fekvésére utal.

A falu, illetve a városrész területe már a római korban is lakott helynek számított. Nem volt ez másképp az avarok alatt sem. A régészeti ásatások több száz 8-9. századi avar sírt tártak fel Dunacsún területén.

Dunacsún múltja szorosan összefügg a szomszédos két falu, Oroszvár és Horvátjárfalu történelmével. A „pozsonyi hídfő” három faluja, amelyek földrajzilag a

---

százaléka volt német nemzetiségű, addig csak 509 fő (25%) volt a szlovák nemzetiségűek aránya. Pozsonyligetfalu (németül Engerau) még jelentősebb német lakta település volt. Az előbbieken említett magyar népszámlálás a 2 947 főből 1 997 fő (68%) vallotta magát német és csak 318 fő (11%) szlovák nemzetiségűnek.

Dunántúlhoz, egykoron a történelmi Moson vármegye területéhez tartoztak. A Dunántúl mosoni része a Magyar Királyság megalapításától mindig is jelentős szerepet játszott az ország védelmében, ebből kifolyólag gyakran volt fegyveres összecsapások színhelye. Ez a sajátosság meghatározta a „pozsonyi hídfő” településeinek mindenkori fejlődését.

Dunacsún első lakói szlávok voltak, akik azonban a 13–14. század folyamán folyamatosan beolvadtak részben a magyar, majd később a német lakosok közé.

Az oklevelek tanúsága szerint az első írásos emlék a 13. század első felében (1232) említi először a települést. Akkoriban „*Chun*” formában jelent meg a település neve. A település elnevezésének német változata („*Sandorf*”) a 15. században honosodott meg (1451-ben *Swndorf*). A német elnevezés megjelenése összefüggött a Dunántúl jelentős részén megfigyelhető német befolyás megerősödésével. A 16. század kezdetén a törökök elől menekülő horvát érkeztek és telepedtek le Dunacsúnba. A menekülők hulláma a mohácsi csata elvesztését követően tovább erősödött. Az 1659-es és 1681-es egyházlátogatási jegyzőkönyvek szerint a falu több kismemes birtokában volt. A lakosok többnyire római katolikus horvátok voltak, azonban mellettük kis számban protestáns németek is éltek.

Vályi András leírása a következőket közli Dunacsúnról: „*Csuny. Sandorf. Elegyes falu Mosony Vármegyében, földes Ura Gróf Szapáry Uraság, és mások, lakosai katolikusok, fekszik Duna vize mellett, Oroszvárhoz mintegy fél mérföldnyire, kies helyen, határja homokos, de közép termésű, legelője a' Dunántúl vagyon, és Guton, Posony Vármegyébéli falunak határában, réttyei középszerű szénát teremnek, erdeje elegendő volt, míg ki nem vagdalták, vagyonyaikat jó áron eladhattyák a' lakosok, de földgyeit, réttyeit, és erdejét is a' Duna gyakorta elszokta önteni, melly miatt harmadik Osztálybéli.*”⁴⁵

Az 1830-as években a 670 lelkes Dunacsúnt vegyes lakosú, horvát – német faluként tüntetik fel a korabeli források. Dunacsún lakóinak életében – a 19. században – egyre jelentősebb szerepet töltött be a gyümölcsstermesztés, amely a falu lakóinak jelentős megélhetést adott. A falu földesurai ez idő tájt a Szapáryak és a Sándorok voltak.

Fényes Elek 1851-ben megjelent művében az alábbiakat tartja fontosnak közölni a településről: „*Csuny, (Sandorf), horváth falu, Moson vgyében, a Duna mellett, ut. p. Rajka. Lakja 650 kath., 20 evang., kath. paroch. templommal. A lakosok birnak 41 1/8 telek után 276 h. harmadik, 552 h. negyedik osztályu szántóföldet, 146 h. rétet. A gazdák főleg csak lovakat és teheneket tartanak. Van 4 vizimalma, derék uradalmi épülete. Birja gr. Zichy Manó; de a Zsitvay család is bir egy nemes udvart.*”⁴⁶

A település a trianoni békeszerződésig Moson vármegye rajkai járásához tartozott. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint Dunacsúnban 688 fő élt, ebből 460 fő (66,9%) volt horvát, 101 fő (14,7%) magyar, 84 fő (12%) német, 39 fő (5,8%) szlovák és 4 fő (0,6%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti megoszlás tekintetében az alábbi megoszlást találjuk a statisztikai kiadványokban: a 688 főből 686 fő (99,7%) volt római katolikus, továbbá 2 fő (0,3%) evangélikus vallású.

⁴⁵ VÁLYI: I.

⁴⁶ FÉNYES: I. 230. p.

26. táblázat

Dunacsún népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb ⁴⁷
911 fő	627 fő	95 fő	-----	16 fő	6 fő	-----	167 fő
100%	68,8%	10,4%	-----	1,8%	0,7%	-----	18,3%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

27. táblázat

Dunacsún népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangelikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
911 fő	762 fő	25 fő	4 fő	4 fő	-----	1 fő	115 fő
100%	83,7%	2,8%	0,4%	0,4%	-----	0,1%	12,6%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

V. 5. 2. Horvátjásfaló

Az egykoron a történelmi Moson vármegyéhez tartozó Horvátjásfaló Pozsony központjától hat km-re délre, a Duna jobb partján fekszik. Mai szlovák neve „Jarovce”, németül „Kroatisch-Jarndorf”-nak, horvátul pedig „Hrvatski Jandrof”-nak hívták a települést.

A faló területe már a római korban lakott helynek számított, hiszen a szomszédságában a mai Oroszvár helyén feküdt „Gerulata”, katonai határőrtelepülés volt, amelyet a római limes egyik fontos láncszemének tartottak.

Horvátjásfaló első írásos említése 1208-ból, a 13. század elejéről származik. Ekkor erősítette meg II. András (1205-1235) magyar király a lébényi bencés apátság alapítását. Az erről szóló írásos dokumentumban szerepel – „villa Ban” formában – Horvátjásfaló neve is, mint az apátság birtoka. A település a 13. század kezdetén Sándor udvarnoké volt, és ő hagyta a faló a lébényi apátságra. A település eredeti neve a magyar „Bán” személynévből származik.

A 13. század második felében (1266-ban) Ban faló már Konrád magiszter, a 14. század kezdetén pedig az oroszvári István tulajdonában volt. A 14. század közepén „Ban” faló nevével már nem találkozunk az írásos emlékekben. A 15. század kezdetén tűnik

⁴⁷ A település horvát eredetű, ahol még 1947-ben is jelentős számban éltek horvátok. Az egyéb kategóriában mindenképp horvátokkal is találkozhatunk!

fel újra „Jerendorf”, illetve „Jarondorf” néven, amely későbbi német „Jahrdorf” névre változik.

Az első falu – amelynek első ismert lakói szlávok voltak – az 1409 és 1410 között pusztító pestisjárványnak és a Hunyadi Mátyás (1458-1490) magyar király és III. Frigyes (1452-1493) német-római császár közötti harcoknak esett áldozatul. A mai település csak a 16. század első felében keletkezett, amikor délről a török elől menekülő horvát családok telepedtek itt le. Később kisebb német közösség is letelepedett a faluban. A községet kezdetben „Horvátfalú”-nak hívták.

Horvátjásfalú földrajzi fekvése, az államhatár közelsége miatt mozgalmas múltra tekint vissza, akárcsak a vele két szomszédos egykori mosoni falu. Horvátjásfalú a történelmi Moson vármegye rajkai járásához tartozott.

Vályi András 1796-ban megjelent „Magyar Országok leírása” című könyvében a következőket találjuk a településről: „Horvát falu Mosony Várm. földes Ura H. Eszterházy Uraság, lakosai katolikusok, kik német nyelven is beszélnek, fekszik Köptsényhez 1, és Oroszvárhoz 1/4, Posonyhoz pedig 1 1/2 órányira, sík, és egyenes, de egyszer'smind agyagos, határja három nyomásbéli, leg inkább rozstot, árpát, zabot, és búzát silányabban terem, az erdő fogyatkozását fűzfá neveléssel pótolják, legelőjük elégtelen, réttyeik térségéhez szabattak, szöllejek nints, piatzok Posonyban, és Nezsiderben.”⁴⁸

Fényes Eleknél az alábbiakat találjuk Horvátjásfaluról: „Horvát-Járndorf, horvát f., Mosony vmegyében, a pozsonyi országútban, 514 kath. lakos, paroch. szentegyházzal. Erdeje kicsiny. [...] Lakosai főként lovakat tartanak s a szekerezést erősen űzik, vagy a méhtenyésztést 20 kasban. F.u.h. Eszterházy. Út.p. Köpcseny.”⁴⁹

Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint Horvátjásfaluban 647 fő élt, ebből 520 fő (80,4%) volt horvát, 108 fő (16,6%) német, 15 fő (2,3%) magyar, 3 fő (0,5%) szlovák és 1 fő (0,2%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti megoszlás tekintetében az alábbi megoszlást találjuk a statisztikai kiadványokban: a 647 főből 644 fő (99,5%) volt római katolikus, továbbá 3 fő (0,5%) izraelita vallású.

28. táblázat

Horvátjásfalú népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb ⁵⁰
1 199 fő	765 fő	160 fő	-----	9 fő	6 fő	-----	259 fő
100%	63,8%	13,3%	-----	0,8%	0,5%	-----	21,6%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

⁴⁸ VÁLYI: II.

⁴⁹ FÉNYES ELEK: I. 151. p.

⁵⁰ A település horvát eredetű, ahol még 1947-ben is jelentős számban éltek horvátok. Az egyéb kategóriában mindenképp horvátokkal is találkozhatunk!

29. táblázat

Horvátjárfalu népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangelikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
1 199 fő	977 fő	26 fő	3 fő	3 fő	-----	-----	190 fő
100%	81,5%	2,2%	0,2%	0,2%	-----	-----	15,9%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

V. 5. 3. Oroszvár

A neogótikus kastélyáról híres Oroszvár Pozsony belvárosától nyolc km-re, a Duna folyam jobb partján fekszik. A három egykori Moson vármegyei településből (Dunacsún, Horvátjárfalu és Oroszvár) egyértelműen a legjelentősebb. A települést szlovákul „*Rusovce*”, németül „*Karlbürg*”, horvátul pedig „*Rosvar*”-nak hívták. Jelenleg – akárcsak a másik két település esetében – a hivatalos név a szlovák.

A település magyar, szlovák valamint horvát neve a település korábbi lakóira utal. Azokra az orosz határőrökre, akiket még Taksony fejedelem telepített le itt a 10. században.

A település már a bronzkor óta lakott területnek számított, erre utalnak a wieselburgi kultúra leletei is. A vaskorban pedig már a hallstatt-i kultúra embere telepedett itt meg. A késő vaskorból pedig a svájci eredetű la thène-i kultúrára jellemző leleteket tártak fel a régészek. A római korban a település jelentős „castrum”-nak számított, amely Carnuntum (a mai osztrák Hainburg) és Brigetio (a mai Szöny) között az egyik legjelentősebb erősség volt. Akkori neve „*Gerulata*” volt.

A római birodalom bukása után a település életét is a népvándorlás viharai befolyásolták. A magyar honfoglalást követően ismét jelentős szerepre tett szert, mint az ország egyik nyugati kapuja. A Kr. u. 940 és 977 közötti időszakban Taksony vezér a letelepített orosz határőrök feladatának megkönnyítése végett még várat is építtetett, amely erősség később 1271-ben a cseh II. Ottokár seregeinek betörése következtében teljesen elpusztult. A település első okiratos említése egyéb iránt 1208-hoz kapcsolódik, akkor „*terra Wruszvar*” volt a neve.

Oroszvár a 14. században jelentős gazdasági központ lett, amely kivette a részét a nyugat felé irányuló kereskedelemről is. Az oklevelek tanúsága szerint a településen már 1365 előtt jelentős éves vásárokat tartottak. A települést először 1410-ben nevezik „*Orozwar*”-nak. Néhány évtizeddel később (1446) már harmincad beszédére létrejött vámállomása is volt.

A török korban sokat szenvedett a település, különösen az 1529. és 1683. évi török hadjáratok írták be a történelembe a nevüket. Az 1683. évi hadjárat alkalmával Moson vármegye két település (Feketerdő és Halászi kivételével) a török pusztításának esett áldozatul. Ugyanakkor Oroszvár „multikulturális” jellegét is a törököknek „köszönhet-

te". Ez idő tájt telepedtek le itt a horvátok, illetve a németek, akik a település későbbi nemzetiségi összetételét is meghatározták.

A településen már az 1650-es évek végén iskola létesült, emellett a céhek tevékenysége is felvirágoztatta a települést, amelynek urai a történelem folyamán sűrűn cserélték egymást.

Vályi András (1796) szerint „*Oroszvár. Carloburgum. Karlburg. Elegyes német mező Város Moson Vármegyében, földes Ura Gróf Zichy Uraság, Nemes Zichy, és más Urak is bírnak benne. Lakosai leg inkább katolikusok, és számos zsidók, fekszik Duna vizéhez közel, az Ország útban Óvárhoz nem messze, 's a' földes Uraságnak igen jeles, és pompás Kastélyával, 's ugyan illy szembenő jó ízléssel épült gyönyörű Várhoz illő ángolyi kerttel díszesítetik. Ez a' Kastély valóban nem csak e' Várost, hanem az egész vidéket ékesíti, és az útatöt is vidámlítja. Újabb Szentegyházát, mely Sz. Magdalénának emlékeztére épült, néhai G. Zichy István építtette, a' kinek teste is ide helyeztetett,*”⁵¹

Fényes Elek (1851) szerint „*Oroszvár, németül Carlburg, német-horvát m.-város, Moson vmegyében, a Dunának egy ága mellett, kies vidéken. Lakja 1100 rom. kath., 350 evang., 460 zsidó, kath., anya-, evang. fiók templommal, synagógával. Ékesíti a várost az uraság ritka pompás kastélya, szép angolkerttel. Van derék vendégfogadója, sörfőzőháza, több vizimalma, erdeje. A lakosok 88 6/8 telek után bírnak 752 másod, 1402 harmad, 453 negyed osztálybeli szántóföldet és 16 hold rétet. A gazdák főleg csak lovakat tartanak, s erősen fuvaroznak. Birja a várost gróf Zichy Manó; de nemesudvarokat bírnak itt Zichy, Jablanczy, Balogh, Csörgő, Trsztyánszky nemes családok. Ut. posta Rajka.*”⁵²

Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint Oroszváron 1 802 fő élt, ebből 1 268 fő (70,4%) volt német, 439 fő (24,4%) magyar, 30 fő (1,7%) szlovák, 20 fő (1,1%) horvát és 45 fő (2,4%) egyéb nemzetiségű. A felekezeti megoszlás tekintetében az alábbi megoszlást találjuk a statisztikai kiadványokban: a 1 802 főből 1 455 fő (80,7%) volt római katolikus, továbbá 312 fő (17,3%) evangélikus, 28 fő (1,5%) izraelita, 6 fő (0,44%) görög katolikus, valamint egy fő (0,06%) református vallású.

30. táblázat

Oroszvár népességének megoszlása nemzetiség szerint (2001)

Össznépesség	Szlovák	Magyar	Roma	Cseh	Német	Horvát	Egyéb
1 922 fő	1466 fő	359 fő	-----	30 fő	15 fő	-----	52 fő
100%	76,3%	18,7%	-----	1,6%	0,8%	-----	2,6%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

⁵¹ VÁLYI: II.

⁵² FÉNYES: II. 170. p.

Oroszvár népességének megoszlása felekezeti hovatartozás szerint (2001)

Össznépesség	Római katolikus	Evangélikus	Református	Görög katolikus	Ortodox	Jehovista	Egyéb, nem nyilatkozott
1 922 fő	1 393 fő	87 fő	9 fő	11 fő	6 fő	2 fő	414 fő
100%	72,5%	4,5%	0,5%	0,6%	0,3%	0,1%	21,5%

Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal.

RICHÁRD GYÉMÁNT

BRATISLAVA'S POPULATION DEVELOPMENT,
ESPECIALLY ONTO THE UNIONS OF SETTLEMENTS

(Summary)

Nowdays Bratislava (German: *Pressburg*, Hungarian: *Pozsony*) is the capital of the Slovak Republic and, with a population of about 430 000, also the country's largest city. The history of the city, long known by the German name Pressburg, has been strongly influenced by people of different nations, namely by Austrians, Czechs, Germans, Hungarians, Jews, and Slovaks. The city was the capital of the Kingdom of Hungary under the Habsburg Monarchy from 1536 to 1783 and has been home to many Slovak, Hungarian, and German historical figures. In the 20th century the ethnic-demographic process changed in Bratislava. After the second world war Bratislava annexed new land, and the population rose significantly, becoming 90% Slovak. The German ethnic population disappeared (evacuated) and the Hungarian minority was decreased.